

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΕΙΣ ΣΤΡΑΒΩΝΑ

Ἐν ἔτει 1962 καὶ ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἐκδόσεων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς ἐν Ἀθήναις Φιλεκαπαιδευτικῆς Ἑταιρείας ἐδημοσιεύσαμεν ἀριθμὸν ἀνεκδότων Παπύρων, ἐν οἷς καὶ ἐξ ἱατρικᾶς συνταγᾶς τοῦ τέλους τοῦ 3ου π. Χ. αἰῶνος.

Περὶ τούτων ἀνεγράψαμεν ὅτι παρουσιάζουσιν ἰδιαίτατον ἐνδιαφέρον, διότι, σὺν τοῖς ἄλλοις, οὗτοι ἐμπλουτίζοντες σημασιολογικῶς τὴν Ἑλληνικὴν Λεξικογραφίαν, προσήνεγκον ἡμῖν τὴν δυνατότητα τὸ μὲν νὰ ἀποκαταστήσωμεν χωλαῖνον, ἄχρι τοῦ νῦν, χωρίον δημοσιευθέντος ὑπὸ τοῦ Α. Hunt ἱατρικοῦ παπύρου (= Ρ. Οxy. VIII 1088, στήλ. I στίχ. 8), τὸ δὲ νὰ ἐπικυρώσωμεν τὴν ἀπαξ παρὰ Γαληνῷ μόνῳ (XIII, 8, 31) ἀπαντῶσαν σημασίαν τῆς λέξεως «ἀρετή», δηλούσης τὴν (ἢ τὸ) ἐμπλαστρον ἢ τὴν φαρμακευτικὴν σκευασίαν ἢ ἱατρικὴν συνταγὴν καθόλου.

Περὶ τὴν τελευταίαν ταύτην σημασίαν τῆς λέξεως «ἀρετή» κατὰ τοὺς Ἑλληνιστικούς χρόνους προτιθέμενοι νὰ ἀσχοληθῶμεν, θὰ ἐπιχειρήσωμεν καὶ τὴν ἄρσιν ὑφισταμένης ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν δυσχερείας περὶ τὴν ἐρμηνείαν καὶ τὴν ἀκριβῆ σημασίαν τῆς προκειμένης ἡμῖν λέξεως, καὶ δὴ καὶ ἐν τῷ ἀκολούθῳ χωρίῳ τοῦ Στράβωνος.

Ἐν τοῖς «Γεωγραφικοῖς» τοῦ Στράβωνος ΙΖ, 1, § 17 (c 801) ἀναγινώσκεται:

«Κάνωβος δ' ἐστὶ πόλις ἐν εἴκοσι καὶ ἑκατὸν σταδίοις ἀπὸ Ἀλεξανδρείας πεζῆ ἰούσιν, ἐπάνωμος Κανώβου τοῦ Μενελάου κυβερνήτου ἀποθανόντος αὐτόθι, ἔχουσα τὸ τοῦ Σεράπιδος ἱερὸν πολλῆ ἀγιστεία τιμώμενον καὶ θεραπείας ἐκφέρον, ὥστε καὶ τοὺς ἐλλογιμωτάτους ἄνδρας πιστεύειν καὶ ἐγκοιμᾶσθαι αὐτοὺς ὑπὲρ ἑαυτῶν ἢ ἐτέρους. *συγγράφουσι δέ τινες καὶ τὰς θεραπείας, ἄλλοι δὲ ἀρετὰς τῶν ἐνταῦθα λογίων*».

Πάντες οἱ μέχρι τοῦδε περὶ τὴν ἐρμηνείαν τῆς τελευταίας παραγράφου ἀσχοληθέντες, ἰδίᾳ δὲ περὶ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως «ἀρετή», ἠρμήνευσαν ταύτην, ὡς λέξιν ἀφηρημένην, ἀποδόντες αὐτῇ τὴν σημασίαν τοῦ «θαύματος», τῆς «θαυματουργοῦ δυνάμεως», τοῦ «θαυμαστοῦ», ὡς ἡ σημασία αὕτη ἤδη διεπιστοῦτο καὶ ἐκ τῶν ἀνευρεθειῶν ἐπιγραφῶν.

Ὁ Sal. Reinach ἐν Bulletin de Correspondance Hellénique, IX (1885) σελ. 257 κ. ἐ. εἰς μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον: «Les Aréalogues dans l' Antiquité», ἐπιχειρῶν νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν λέξιν «ἀρετή» παρατίθεται τὴν κατωτέρω ἐπιγραφὴν δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τῶν Le Bas καὶ Waddington (Inscriptions d' Asie Mineure,

ἀριθμ. 519) καὶ ἐνσωματωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Boeckh ἐν C. I. G. τόμ. II ἀριθμ. 2715 :

«Τὴν πόλιν ἄνωθεν τῆ τῶν προσετώτων αὐτῆς μεγίστων θεῶν προνοία, Διὸς Πανημερίου καὶ Ἐκάτης, ἐκ πολλῶν καὶ μεγάλων καὶ συνεχῶν κινδύνων σεσῶσθαι, ὧν καὶ τὰ ἱερά ἄσυλα καὶ ἰκέται καὶ ἡ ἱερά σύνκλητος δόγματι Σε[βαστοῦ Καίσαρος ἐπὶ] τῆς τῶν κυρίων Ῥωμαίων αἰωνίου ἀρχῆς ἐποιήσαντο προφανεῖς ἐνεργείας· καλῶς δὲ ἔχει πᾶσαν σπουδὴν εἰσφέρεισθαι εἰς τὴν πρὸς αὐτοὺς εὐσέβειαν, καὶ μηδένα καιρὸν παραλιπεῖν τοῦ εὐσεβεῖν καὶ λιτανεῦειν αὐτούς, καθιδρύεται δὲ ἀγάλματα ἐν τῷ σεβαστῷ βουλευτηρίῳ τῶν προειρημένων Θεῶν, ἐπιφανεστάτας παρέχοντα τῆς θείας δυνάμεως ἀρετάς.»

Σχολιάζων τὴν προκειμένην ἐπιγραφὴν ὁ S. Reinach παραδέχεται ὅτι «ἀρετάς» ἐνταῦθα σημαίνει ὅ,τι καὶ ἡ αἰτιατικὴ «ἐνεργείας» ἦτοι τὴν ἐπέμβασιν τῶν θεῶν χάριν ἀνθρώπων, καὶ τὰ σημεῖα τῆς τοιαύτης ἐπεμβάσεως. Ἡ σημασία αὕτη, γράφει, ὁδηγεῖ εὐκόλως εἰς τὴν σημασίαν τοῦ «θαύματος», (ἦτοι ἀρετὴ = θαῦμα) δηλ. ἀποτελέσματος συντελεσθέντος τῆ ἐπεμβάσει ὑπερφυσικῆς δυνάμεως¹.

Καταλήγων ὁ S. Reinach τονίζει ὅτι ἡ λέξις «ἀρεταί» ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, πολὺ πρὸ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἔχουσα τὴν σημασίαν τοῦ «θαύματος» καὶ «τοῦ δι' ἐπενεργείας ὑπερφυσικῶν δυνάμεων ἀποτελέσματος»².

Ὁ αὐτὸς S. Reinach τὴν αὐτὴν σημασίαν δίδει εἰς τὴν λέξιν «ἀρετὴ» καὶ ἐν τῇ προσπαθείᾳ αὐτοῦ, ὅπως ἐρμηνεύσῃ τὴν τελευταίαν περίοδον τοῦ προκειμένου χωρίου τοῦ Στράβωνος, προκρίνων ὅμως τὴν ἀρχικὴν ἔκδοσιν τοῦ κειμένου, ἐν ᾗ ἀντὶ «ἄλλοι δὲ ἀρετάς τῶν ἐνταῦθα λογίων» κεῖται «ἄλλοι δὲ ἀρεταλογίων»³.

Ἄλλὰ καὶ ὁ R. Reitzenstein ἐν Hellenistische Wundererzählungen (Leipzig 1906), ἐξετάζων τὴν σημασίαν τῆς λέξεως «ἀρετάς», ταυτίζει ταύτην πρὸς τὴν λέξιν «ἀρεταλογίας».

Ὁ P. Jouguet βραδύτερον ἐν «Mélanges Capart» Bruxelles 1935 ἐν σελ. 229, ἐρμηνεύων τὸ ἐπίθετον «πανάρετος» ἀποδιδόμενον εἰς τὸν νεκρὸν Ἀπίωνα παραδέχεται ὅτι τοῦτο σημαίνει ὅτι «ὁ Ἀπίων καὶ νεκρὸς ἔχει πάσας τὰς θαυματουργοὺς δυνάμεις». Καὶ ἐπιλέγει : «Cette acception, que le mot ἀρετὴ commence à prendre à l' époque Hellénistique est bien connue depuis les explications de Salomon Reinach».

Ὁ διεξοδικώτερον ἀσχοληθεὶς περὶ τὴν ἐρμηνείαν τῆς λέξεως «ἀρετὴ» ἐν τῷ ἐπιμάχῳ χωρίῳ τοῦ Στράβωνος εἶναι ὁ Albert Kieffer ἐν τῇ μελέτῃ αὐτοῦ «Aretalogische Studien (Borna - Leipzig 1929) σελ. 18 κ. ἐ. Καὶ οὗτος, ἀδυνατῶν νὰ διίδη ὅτι ἡ λέξις «ἀρετὴ» ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου ἦτο δυνατόν νὰ σημαίη τι

1) Ὁ Reinach ἐνταῦθα παραπέμπει πρὸς παραβολὴν Ματθ. XIII, 58 «καὶ οὐκ ἐποίησεν ἐκεῖ (ὁ Ἰησοῦς) δυνάμεις πολλὰς διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν».

2) Πρβλ. C. I. G. 5980, σελ. 804, . . . τοῦ δήμου παρεστῶτος καὶ συναχιρομένου ὅτι ζῶσαι ἀρ ε τ α ἰ ἐγένοντο ἐπὶ τοῦ Σεβαστοῦ ἡμῶν Ἀντωνεῖνου.

3) S. Reinach ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 258.

τὸ συγκεκριμένον, ἐπιχειρεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ ταύτην κατὰ τὸν τρόπον τῶν προηγηθέντων αὐτοῦ.

Ἡμεῖς ἀνευρόντες τὴν λέξιν «ἀρετὴ» τετράκις¹, σημαίνουσιν τὴν (ἢ τὸ) ἔμπλαστρον καὶ τὴν φαρμακευτικὴν σύνθεσιν καθόλου, καὶ πιστεύοντες ὅτι οἱ παλαιότερον ἀσχοληθέντες περὶ τὴν ἐρμηνείαν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος λέξεως ἐν τῷ ὡς ἄνω χωρίῳ τοῦ Στράβωνος, στερούμενοι τῶν ἀναγκαίων τεκμηρίων, παρεσύροντο ὑπὸ τῆς σημασίας, ἣν ἡ λέξις εἶχεν ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς², ἠκολουθήσαμεν ἄλλην ὁδόν, ἣν ἐπέβαλλεν ἡμῖν ἡ λογικὴ τῶν πραγμάτων τάξις.

Οὕτως ἠρξάμεθα τῆς ἐρεύνης ἡμῶν ἀπὸ τῶν διὰ τῆς «ἐγκοιμήσεως» ἐν τοῖς ἱεροῖς συντελουμένων θεραπειῶν. Καὶ δὲν θὰ ἐπεκταθῶμεν βεβαίως ἐνταῦθα γράφοντες διεξοδικῶς περὶ «ἐγκοιμήσεως», διότι τὰ περὶ αὐτὴν τυγχάνουσι τοῖς πολλοῖς γνωστὰ ἐκ τε τῶν Λεξικῶν καὶ τῶν ἐκτενῶν ἔργων νεωτέρων συγγραφέων³.

Κρίνομεν ὅμως σκόπιμον νὰ ἐξάρωμεν τὰ κατὰ τὴν ἐγκοιμήσιν ἐξῆς σημεῖα.

Πρῶτον ὅτι ὑπεδεικνύετο πρὸς τοὺς ἐγκοιμωμένους ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἢ τῶν ἱερέων νὰ καταγράφωσι τὰ ὄνειρα αὐτῶν καθὼς καὶ τὴν ὑποδειχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ θεραπευτικὴν ἀγωγὴν⁴. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐξετέλουν καὶ οἱ ἐν τῷ ἱερῷ ὑπηρετοῦντες, διὰ τοῦτο ὑπῆρχον ἐν τοῖς ἱεροῖς πίνακες ἐν οἷς ἦσαν καταγεγραμμένα τὰ ὀνόματα τῶν ἰαθέντων, «τὸ νόσημα ὅτι ἕκαστος ἐνόσησε καὶ ὅπως ἰάθη»⁵.

Δεύτερον ὅτι εἰς ἐπιγραφὰς καὶ συγγραφεῖς τῶν μεταγενεστέρων χρόνων ἀναφέρεται σαφῶς ὅτι αἱ διὰ τῆς «ἐγκοιμήσεως» συντελούμεναι ἰάσεις δὲν ἦσαν ἀποτέλεσμα μόνον τῆς θερμουργοῦ πρὸς τὸ θεῖον πίστεως τῶν ἐγκοιμωμένων, ἀλλ' ἦτο συνδυασμὸς τῆς πίστεως ταύτης καὶ φαρμάκων, ἅτινα ὁ Θεὸς ὑπὸ τύπον ἰατρικῆς συνταγῆς ὑπηγόρευεν εἰς τὸν ἀσθενῆ ἀπ' εὐθείας ἢ διὰ τινος ἄλλου «εὐονείρου», ἀγνώστου πολλακίς τῷ πρὸς θεραπείαν ἀσθενεῖ.

Οὕτως ἐν C. I. G. (τόμ. III σελ. 804) ἀναγινώσκειται ὅτι «Λουκίῳ πλευρικῷ καὶ ἀφηλιτισμένῳ ὑπὸ παντὸς ἀνθρώπου ἐχρημάτισεν ὁ Θεὸς ἐλθεῖν καὶ ἐκ τοῦ τριβώμου ἄραι τέφραν καὶ μετ' οἴνου ἀναφυρᾶσαι καὶ ἐπιθεῖναι ἐπὶ τὸ πλευρὸν καὶ ἐσώθη. . .».

1) Γαλην. XIII, 531—M. Γ. Τσουκαλά : «Ἀνέκδοτοι Φιλολογικοὶ καὶ Ἰδιωτικοὶ Πάπυροι» Ἀθήνησι 1962, σελ. 44 στίχ. 4 καὶ 18—ἴδ. καὶ σελ. 46.

2) Πρβλ. A. Bataille : «Les Memnonia» Le Caire, 1952, σελ. 173 ἔνθα τὸ «συρίγγων ἀρετὴ» ἐρμηνεύει «τὸ θαυμαστὸν τῶν συρίγγων». (ἴδ. J. Ballet : Inscriptions grecques et latines des Tombeaux des Rois ou Syringes à Thèbes, Le Caire 1926, ἐπιγρ. 567, 758, 777).

3) L. Deubner : De Incubatione, Lipsiae 1900 — M. Hamilton : Incubation or the Cure of Disease in Pagan Temples and Christian Churches» St. Andrews, Henderson 1906. — S. Reinach : Orpheus, Paris 1914, σελ. 137 - 138. — Δ. Κουρέτα, ἐν «Παρνασσῶ» τόμ. Β' ἀριθμ. 4 (1960) σελ. 514 κ.ά. Πρβλ. καὶ IG. IV 1² ἐπιγρ. 121—127.

4) Ἀριστοτελεῖδος Ἀἴλιος : Ἱερῶν Λόγος Β', 512—«καίτοι τοσοῦτόν γε ἔχω λέγειν, ὅτι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς προσεῖπεν ὁ θεὸς ἀπογράφειν τὰ ὄνειρατα».

5) Πaus. 2. 27.—Στράβ. ΙΔ', § 19 (C 657).—Collitz - Bechtel : «Sammlung der Griechischea Dialekt - Inschriften» Göttingen, 1884—1915, Ἐπιγρ. 3339.

Ἐτέρω τινὶ κατωτέρω «ὁ Θεὸς ἐχρημάτισεν ἄραι ἐκ τοῦ τριβώμου κόκκους στροβίλου καὶ φαγεῖν μετὰ μέλιτος ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ ἐσώθη».

Καὶ «Οὐαλερίω Ἄπρω στρατιώτῃ τυφλῷ ἐχρημάτισεν ὁ Θεὸς ἐλθεῖν καὶ λαβεῖν αἷμα ἐξ ἀλεκτρούνοιο λευκοῦ μετὰ μέλιτος καὶ κολλύριον συντρίψαι...».

Ἐν Collitz-Bechtel ἔθν. ἀνωτ. (= W. Dittenberger : S. I. G. ἔκδ. 3η, ἐπιγρ. 1168) κεῖνται :

στίχ. 39-40.—εἶπαντα δὲ ταῦτα ἀνσχίσσαι οὐ τὸν ὀπτίλλον τὸν νοσοῦντα καὶ φάρμακόν τι ἐγχείαι.

στίχ. 76.—ἐγκαθεύδοντι οὖν αὐτῷ ὄψις ἐφάνη· ἐδόκει τὸν Θεὸν ἐψῆσαι τι φάρμακον, ἔπειτα διαγαγόντα τὰ βλέφαρα ἐγχείαι εἰς αὐτά.

στίχ. 125.—τὸν δὲ ὁ Θεὸς χρίσας φαρμάκῳ τὰν κεφαλὰν ἐπόησε τρίχας ἔχειν.

Τέλος ἐν τοῖς Ἱεροῦς Λόγοις τοῦ Ἀριστείδου Αἰλίου ἀναφέρονται καὶ τὰ ἐξῆς :

Ἱερῶν Λόγ. Α' (506).—«ἦν δὲ τι φάρμακον οὐ τὰ μὲν καθ' ἕκαστα οὐ μέμνημαι, ἀλλ' ὅτι μετεῖχεν».

Ἱερῶν Λόγ. Β' (515-516).—«μετὰ δὲ ταῦτα ἐδίδου τὰ ἰάματα αὐτῷ μοι, ὧν πρῶτον ἦν, ὡς ἐγωγε μέμνημαι, ὁ τοῦ βαλσάμου ὀπός... ἔπειτα ῥύμματα ἄττα διὰ σταφίδων τε καὶ ἐτέρων μικτά, ἔπειτα μυρία ἐπὶ μυρίοις...».

Ἱερῶν Λόγ. Γ' (556).—«ἐρωτήσας δ' ὕστερον τὸν νεωκόρον ἔγνω ὅτι εἶη κάθαρσις τριῶν, ὁποῦ τε ᾗ χριόμεθα καὶ μύρου ναρδίνου καὶ ἐτέρου μύρου τῶν πολυτελέων... σκευάσας δὲ ἐχρώμην οὕτως τὸ λοιπὸν καὶ πάντα ἐκεῖνα ἐκεχάλαστο».

αὐτ. 557.—... «χρόνῳ δὲ ὕστερον ἐκ τεττάρων τι συνθεῖς ἐπέθηκεν (ὁ νεωκόρος ὁ Ἀσκληπιακός), ὧν τὰ μὲν δύο μέμνημαι, πίτταν ἐξ οἴνου καὶ οἴσυπον...».

αὐτ. 558.—Ἐν Ἀριστείδου ἀναφέρων φάρμακον Φίλωνός τινος, λέγει ὅτι τοῦτο οὐδὲ νὰ ὀσφρανθῆ ἡδύνατο. «Ὅτε ὅμως ὁ Θεὸς διέταξε τὴν χρῆσιν τούτου καὶ καθώρισε τὴν ὥραν τῆς λήψεώς του, τότε τῷ ἐφάνη εὖοσμον καὶ εὐχερῶς ἔπτε τοῦτο».

Ἄλλα παραδείγματα κρίνομεν περιττὸν νὰ μνημονεύσωμεν, διότι ἐκ τῶν ἤδη μνημονευθέντων σαφῶς καταφαίνεται ὅτι κατὰ τὰς δι' ἐγκοιμήσεως θεραπείας ἐχορηγοῦντο ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ φάρμακα εἴτε ἐσκευασμένα ἤδη εἴτε τὰ συστατικὰ τούτων πρὸς σκευασίαν.

Ἰδωμεν νῦν τί περὶ τῆς σημασίας τῆς λέξεως «ἀρετῆ» γράφουσι νεώτεροι ἐρευνηταὶ καὶ Λεξικογράφοι. Ὁ Hjalmar Frisk ἐν Griechisches Etymologisches Wörterbuch (Heidelberg 1954) καὶ ἐν λέξει «ἀρετῆ» γράφει, σὺν τοῖς ἄλλοις, ὅτι ὁ Brandenstein ἐρμηνεύει ταύτην «ἀρμογήν», «συναρμογήν», ὡς παραγομένην ἀπὸ τοῦ ῥήματος «ἀραρίσκω», ὅπερ σημαίνει «συνάπτω», «συμπυκνῶ», «συναρμόζω» κ.τ.τ.

Ἐν τῷ W. Brandenstein ἐν Archiv Orientalni¹ τόμ. 17, 1 καὶ ἐν τῇ

1) Archiv Orientalni, Journal of the Czechoslovak Oriental Institute, Prague, τόμ. 17, 1 : σελ. 81,

σελίδι 81, γράφει: Ἄρετή hängt mit ἀραρίσκω «fügen» zusammen und bedeutet daher ursprünglich die konkrete «Fügung», den «Fug» im Sinne von konkreter Ordnung, wie τελετή die «Weihung» ist (von τελέω, «weißen») oder γενετή die «Geburt» (von gen- «werden» z. B. in γίγνομαι).

Ἄλλὰ καὶ ὁ ἡμέτερος διδάσκαλος Π. Λορεντζᾶτος ἐν τῷ Ὀμηρικῷ αὐτοῦ Λεξικῷ (Θεσσαλονίκη 1925) γράφει τὰ ἐξῆς :

ἄρα = (ἄ) κ.τ.λ. (Ἀνάγεται εἰς θέμα ἀρ-, ὅπερ ἔχει τὴν ἔννοιαν τοῦ συνάπτειν, συνδέειν, πβλ. ἀραρίσκω, ἀρέσκω, ἀρετή).

ἀραρίσκω = (Θέμ. ἀρ- πβλ. ἄρα, ἀρέσκω, ἀρετή).

ἀρετή = (ἐξ οὗ θέμ. καὶ τὸ ἀρέσκω, ἀραρίσκω, ἀρείων).

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω, ἐὰν ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ τοῦ Στράβωνος «καὶ θεραπεῖαι» ἐρμηνευθῶσιν ὡς «θεραπευτικαὶ ἀγωγαὶ καὶ ἰάσεις», αἱ δὲ «ἀρεταί», ὡς «φαρμακευτικαὶ σκευασαίαι» ἢ «συνταγαὶ ἰατρικαί», ἢ ὑφισταμένη ἐρμηνευτικὴ δυσχέρεια αἴρεται.

Ἡ ἄποψις ἡμῶν αὕτη ἐνισχύεται ἄλλωστε καὶ ἐκ τῆς σημασιολογικῆς ἀνελιξέως τῆς ἀφηρημένης λέξεως «δύναμις» καὶ τοῦ πληθυντικοῦ αὐτῆς «δυνάμεις». Ὡς εἶδομεν ἤδη ὁ S. Reinach¹ παρεδέχθη μὲν ὅτι ὁ πληθ. «ἀρεταί» = «ἐνέργειαι» = «δυνάμεις», ἦτοι «θαύματα», παρέλιπεν ὁμοῦς ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ νὰ ἐρευνήσῃ τὴν ἀνέλιξιν τὴν σημασιολογικὴν τῆς λέξεως «δύναμις», ἦτις ἤδη ἀπὸ τοῦ Ἰπποκράτους² καὶ τοῦ Τιμοστράτου³ ἐσήμαινε «τὸ φάρμακον», ὡς ἡ «ἀρετή» ἐσήμαινε «τὴν (ἢ τὸ) ἔμπλαστρον», ἢ «τὴν φαρμακευτικὴν σύνθεσιν»⁴ ὁ δὲ πληθυντικὸς «δυνάμεις» ἐπὶ Ὀρειβασίου⁵ ἐσήμαινε τὴν «συλλογὴν φαρμακευτικῶν τύπων ἢ ἰατρικῶν συνταγῶν».

Τελευτῶντες αἰσθανόμεθα τὴν ὑποχρέωσιν, ἀποτινόντες οὕτω φόρον τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς ἅπαντας τοὺς περὶ τὴν Ἑλληνικὴν Ἀρχαιογνωσίαν ἀσχοληθέντας, νὰ μνημονεύσωμεν τὸν Amedée Tardieu⁶, ὁ ὁποῖος ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τῆς μεταφράσεως αὐτοῦ τῶν «Γεωγραφικῶν» τοῦ Στράβωνος, μεταφράζει ὡς ἀκολούθως τὴν τελευταίαν περίοδον, ἣτις ἀπετέλεσε τὸ ἀντικείμενον τῆς ἡμετέρας ἐρεύνης : Il y en a dans le nombre qui écrivent l'histoire de leur propre guérison, il y en a d'autres qui recueillent les différentes prescriptions médicales émanées de l'oracle de Sarapis... ».

Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι ὁ τρίτος τόμος τῆς μεταφράσεως τοῦ A. Tardieu ἐξεδόθη ἐν ἔτει 1880 !

1) S. Reinach, ἔνθ. ἀνωτ. : σελ. 262 κ.έ.

2) Ἰπποκρ. Περὶ εὐσχημοσύνης 9.

3) Τιμόστρ. ἐν C.A.F., 7.

4) Γαλην. XIII, 531 — Μ. Γ. Τσοικαλᾶ ἔνθ. ἀνωτ.

5) Ὀρειβ. 10, 33.

6) A. Tardieu «Géographie de Strabon» τόμοι 4, Paris 1867—1890.